

RECENZE

Harald SALFELLNER. Španělská chřipka. Příběh pandemie z roku 1918. Praha, Vitalis, 2018, 167 s. ISBN 978-80-7253-332-9

Kniha představuje v současné době vysoce aktuální téma pandemie virového onemocnění – španělskou chřipku, která zachvátila svět se sklonkem první světové války a připravila o život desítky milionů lidí. V čase koronavirové pandemie, která našťastí nedosahuje tak vysokých hodnot úmrtnosti, je listování touto knihou poněkud mrazivým zážitkem. Autor knihy Dr. Harald Salfellner, sám původním vzděláním lékař, se tématem španělské chřipky zabýval ve své disertační práci, kterou úspěšně obhájil na 1. lékařské fakultě UK v roce 2017. Ze své rozsáhlé a velmi detailní disertace, která pojednávala především o průběhu pandemie španělské chřipky v českých zemích, připravil následně k vydání tuto útlou a populárně pojednanou publikaci s bohatou obrazovou přílohou. Autorův počin v podobě kvalitní historické studie i této čtivé a kvalitně zpracované publikace tak působí v dnešní době jako svého druhu naplněná věštba.

Kniha je členěna do většího množství kratičkových kapitol, které čtenáře provádějí chronologickým vývojem chřipkové pandemie od prvotních počátků s nejasnou etiologií a skrytým šířením, přes kulminaci v první a druhé vlně s největším počtem obětí až po postupné odeznění pandemie a její dozvuky. Autor začíná své vyprávění popisem chřipkového onemocnění, jeho průběhem a stručným výčtem možností léčby. Jako detektivka působí napínavé líčení sporu o hledání původce španělské chřipky mezi Richardem Pfeifferem, objevitelem bakterie *Haemophilus influenzae*, a jeho kritiky, kteří předkládají další a další důkazy pro nebakteriálního původce, jenž je posléze potvrzen jako virus z čeledi *Orthomyxoviridae*.

Kontext dobového hledání původce španělské chřipky je zajímavý i vzhledem ke stále diskutované otázce, kde virus H1N1 poprvé udeřil, a kde měla tedy pandemie svůj zdroj. Ve stručnosti autor zmiňuje dvě hlavní teorie počátku pandemie španělské chřipky. První teorie mluví o centrální Číně, odkud se virus dostal do Evropy s čínskými dělníky najímanými britskou vládou na pomocné práce. Alternativní zdroj původu pandemie je pak umístěn do zemědělských oblastí amerického Kansasu. Otázka ovšem zůstává dodnes nerozřešena a odpovědi se již asi nedočkáme i vzhledem k tomu, že tehdejší věda nedisponovala molekulárně biologickými metodami analýzy virů.

Velmi aktuálně působí výklad dobových opatření k předcházení nákaze, jako je vyhýbání se hromadné dopravě a restauračním zařízením, omezení styku s lidmi a prostorová separace, zavírání divadel, kin, škol, rušení bohoslužeb, zavádění dezinfekce, výplachy úst hypermanganem včetně podomácku vymyšlených opatření, jako bylo inhalování eukalyptu či kafru nebo konzumace alkoholu. Při popisu povinného nošení masek a roušek čtenáře pobaví, že i tehdy se názory na účinnost

tohoto opatření velmi různily a společnost se potýkala s nedostatkem ochranných pomůcek.

Pozoruhodně vzhledem k současnosti působí také líčení protestů proti nařízení nosit masky a roušky ve Spojených státech amerických nebo různé satirické reakce na pandemii a ochranná opatření včetně odmítání závažnosti pandemie z části odborné veřejnosti. Naopak poněkud nepříjemně se s ohledem na dnešní debatu o dalších vlnách koronavirové pandemie čte popis vývoje španělské chřipky, která prošla až čtyřmi výraznými vlnami. Druhá a stejně nebezpečná vlna se totiž objevila v pozdním létě a na podzim, s následující třetí a čtvrtou vlnou v letech 1919 a 1920.

Pro českého čtenáře může být obzvláště potěšující skutečnost, že se v knize objevují četné odkazy na české země. Vidíme zde jména známých postav české medicíny a dozvíme se o průběhu pandemie na našem území. Autor, který se kromě historie medicíny věnuje i biografii Franze Kafky, podává stručný a výběrový výčet známých postav české kultury, které chřipce podlehly nebo s ní zápasily. Mezi přeživší pandemii tak kromě Franze Kafky, kterého chřipka i kvůli jeho nákaze tuberkulózou trápila dlouhé týdny, patří i básník Fráňa Šrámek nebo spisovatel S. K. Neumann. Pandemii pak nepřežili například malíři Bohumil Kubišta a Jan Autengruber nebo herec Eduard Pražský.

Velmi bohatě ilustrovaná a přístupnou formou psaná kniha je na druhou stranu možná místy až moc zkratkovitá a stručná. Pro svoji stručnost a literární styl se nehodí jako faktografická publikace podávající přehled o původci, etiologii, šíření a statistických údajích pandemie. Nedozevíme se detaily o kmenu chřipkového viru, jeho historii a proměnách, ani statistické údaje k počtům nakažených v jednotlivých zemích, smrtnosti nebo virulenci. Stranou pozornosti zůstává vývoj léčby a další medicínské otázky boje s pandemií. To ale kvalitu publikace nesnižuje, protože těžiště práce leží jinde. Kniha je spíše poutavým přehledem historie pandemie s bohatou obrazovou přílohou a zajímavými historickými paralelami, nikoliv vyčerpávajícím epidemiologickým pojednáním. Zájemce o hlubší pojednání této problematiky tak stačí odkázat na autorovu disertační práci nebo publikace uvedené v seznamu literatury.

PETR HAMPL